

MARKAZIY FARG‘ONADA IRRIGATSIYA- MELIORATSIYA TADBIRLARI (1950-1991 yillar)

Ruzikulova Maftunaxon Yuldashevna,

*Farg‘ona davlat universiteti doktoranti, tarix fanlari bo‘yicha
falsafa doktori (PhD)*

IRRIGATION AND LAND RECLAMATION EVENTS IN CENTRAL FERGHANA (1950-1990)

Ruzikulova Maftunaxon Yuldashevna,

*Doctoral student at Ferghana State University, doctor of philosophy in
history (PhD)*

МЕРОПРИЯТИЯ ПО ИРРИГАЦИЮ И МЕЛИОРАЦИЮ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ ФЕРГАНЕ (1950-1990 гг.)

Рузикулова Мафтунахон Юлдашевна,

*докторант Ферганского государственного университета,
доктор философии по истории (PhD)*

e.mail:
maftuna_ruzikulova@
rambler.ru

<https://orcid.org/0009-0004-6266-247X>

Annotatsiya: Maqolada Markaziy Farg‘ona qo‘riq, bo‘z yerlarining o‘zlashtirilishi, sug‘orilishi jarayonlari, shuningdek, sovet hokimiyatining paxta yakkahokimligi siyosati ta’sirida bu yerda paxta-chilikka ixtisoslashgan rayon va sovxozlarning tashkil qilinishi hamda markazga paxta yetishtirib berishning ortib borishi va uning salbiy oqibatlari birlamchi manbalar yordamida tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: Markaziy Farg‘ona, qo‘riq erlar, sug‘orish, sovxoz, sovet hukumati, paxta yakkahokimligi, qishloq xo‘jaligi, kanal, melioratsiya, “Ferganavodstroy”.

Аннотация: В статье описывается с помощью первичных источников процессы освоения и орошения целинных земель в Центральной Фергане, также на данных землях образование районов и совхозов на основе политики хлопковой монополии советского правительства, увеличения доставки хлопка в Центр и их отрицательные последствия.

Ключевые слова: Центральная Фергана, целинные земли, ирригация, совхоз, советское правительство, монокультура хлопка, сельское хозяйство, канал, мелиорация, «Ферганаводстрой».

Abstract: The article describes, using primary sources, the processes of development and irrigation of virgin lands in Central Ferghana, as well as the formation of districts and state farms on these lands based on the policy of the cotton monopoly of the Soviet government, increasing the delivery of cotton to the Center and their negative consequences.

Key words: Central Ferghana, virgin lands, irrigation, state farm, Soviet government, cotton monoculture, agriculture, canal.

Kirish. Milliy istiqloлга erishgan O‘zbekistonda irrigatsiya-melioratsiya ishlari tarixini xolisona va ilmiy tarzda tadqiq etish masalasiga alohida e’tibor qaratildi. Xususan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-yanvar kuni Oliy Majlisga yo‘llagan Murojaatnomasida eng muhim sohalar qatorida suv xo‘jaligini rivojlantirishni yangi bosqichga olib chiqish, qishloq xo‘jaligiga tejamkor sug‘orish texnologiyalarini keng joriy etish, suv resurslarini nazorat qilish va uning hisobini yuritish tizimini Avtomat-

lashtirish kabi qator dolzarb vazifalar belgilab berildi. Mazkur Murojaatnomada quyidagilar bayon qilindi: “2020-yilda 44 ming gektar yerda yoki o‘tgan yilga nisbatan qariyb 4 barobar ko‘p maydonda suvni tejaydigan texnologiyalarni joriy etamiz. Buning uchun davlat byudjetidan 300 milliard so‘m subsidiya ajratiladi. Shuningdek, suv xo‘jaligi obyektlarini boshqarish jarayonlarini, suvni nazorat qilish va uning hisobini yuritish tizimini avtomatlashtirish zarur. Ushbu masalalar Suv xo‘jaligini rivojlantirish konsepsiyasida o‘z aksini topishi

kerak....” [21.B.34] kabi muhim vazifalar belgilangan. Shu boisdan ham sug‘orish va o‘zlashtirish tarixini tadqiq etish barcha davrlarda ham muhim hisoblangan.

Asosiy qism. Ma’lumki, sovet hukumati respublikada paxta yetishtirishni yanada taraqqiy ettirish va ko‘paytirish maqsadlarida sug‘orma dehqonchilik uchun qulay hudud hisoblangan Farg‘ona vodiysiga muhim e’tibor qarata boshladi. O‘zlashtirish ishlari “Cho‘l o‘zlashtirish - mardlar ishi” nomli shiorlar ostida boshlandi. Ana shu jihatlardan kelib chiqqan holda beshinchi besh yillik (1951-1955-yillar) rejasida hamda 1952-yilda bo‘lib o‘tgan O‘zbekiston KP (b) ning IX syezdi rezolyusiyalarida paxtachilikni yanada yuksaltirish, shuningdek, Farg‘ona vodiysidagi sug‘oriladigan yerlar hajmini kengaytirish va qo‘riq yerlarni o‘zlashtirish asosiy masalalar sifatida ta’kidlab o‘tildi. Yuqoridagi belgilangan vazifalarni va SSSR Ministrlar Sovetining qarorlarini amalga oshirish maqsadida O‘zbekiston KP Markaziy Qo‘mitasi hamda respublika hukumati tomonidan 1952-yil 16-sentabrda kengaytirilgan qaror qabul qilingan va unda Markaziy Farg‘ona yerlarining birinchi va ikkinchi navbatini o‘zlashtirish maqsadida hamda sug‘orish bo‘yicha amaliy vazifalar belgilab berilgan edi [27. B.126]. Ushbu qarorlarda shu bilan birga Markaziy Farg‘onadagi cho‘l yerlarining 1953-yildan 1958-yilga qadar 36 000 *ga* hajmida o‘zlashtirilishi qayd etildi.

Sovet hukumati tomonidan respublikadagi yangi yerlarni o‘zlashtirish chora-tadbirlari hamda sug‘orish tizimini yanada rivojlantirishga doir ko‘plab qarorlar qabul qilindi. 1952-yil 16-noyabrdagi O‘zbekiston KP MQ va O‘zbekiston SSR Ministrlar Sovetining qaroriga asosan Markaziy Farg‘onaning 65 000 *ga* yangi va qo‘riq yerlarni sug‘orish ishlari ko‘rib chiqildi [1.V.31]. Shu jumladan, Yozyovon va Qizil Tigin cho‘llari - 30000 *ga*; Ulug‘nor kanali tizimi bo‘yicha - 6 000 *ga*; Oxunboboyev nomli kanal tizimi bo‘yicha - 14 000 *ga*; Farg‘ona, Andijon va Namangan oblastlaridagi 15000 *ga* maydonni egallagan qo‘riq va qarovsiz yotgan yerlar. Beshinchi besh yillik (1951-1955 yy.) davridan boshlab Markaziy Farg‘onaning qo‘riq yerlarini o‘zlashtirish boshlandi [7.V.3]. Bu tadbirni amalga oshirishda respublika yoshlarini jalb etish borasida murojaatnoma qabul qilindi. Chunki faqat 1954 – 1958-yillarda O‘zbekiston Respublikasi hududida

600 ming *ga* yer o‘zlashtirilishi kerak edi. Murojaatnomaga javoban 1954-yilda Markaziy Farg‘ona qo‘riq yerlarini o‘zlashtirish uchun 1700 ta yoshlar keldilar[8. B.35].

SSSR Ministrlar Soveti va KPSS MQning “O‘zbekiston SSRda 1954-1958- yillarda paxtachilikni yanada rivojlantirish to‘g‘risida”[3]gi 1954-yil 9-fevralidagi qarorida Farg‘ona vodiysida 142 ming *ga* maydonni, shu jumladan 116 ming *ga* maydonni Markaziy Farg‘onada o‘zlashtirish va sug‘orish ko‘zda tutildi. Xususan, Bo‘z rayoni bo‘yicha 1950-yildan 1954-yilgacha 2803 *ga* yer o‘zlashtirilgan bo‘lsa, 1953-1958-yillar ichida 2960 *ga* yangi yer o‘zlashtirildi [22]. Markaziy Farg‘onaning yalpi maydoni 532,4 ming *ga*, shu jumladan netto (sof) holidagi maydon 363,7 ming *ga* ekanligi, shundan 1953-yilning 1-yanvariga qadar 190,5 ming *ga* o‘zlashtirilgan yer mavjudligi ko‘rsatib berilgan edi [26.B.28]. Kolxozlararo Sovet tomonidan 1953-yildan 1956-yilga qadar “Ferganavodstroy” tresti Markaziy Farg‘onadagi qo‘riq va bo‘z yerlarni o‘zlashtirish bo‘yicha sezilarli darajadagi ishlarni amalga oshirganligi e’tirof etildi [7.V.5].

O‘zbekiston KP MQ va O‘zbekiston SSR Ministrlar Sovetining 1953-yil 20-oktabrdagi “O‘zbekiston SSRda sug‘oriladigan yerlarni kengaytirish va suv xo‘jaligining bundan keyingi rivojlanishi chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qaroriga ko‘ra, Namangan oblastidagi sug‘oriladigan maydonlarning 1958-yildagi o‘sishi 38,0 ming *ga* ni tashkil etganligining 1952-yilga nisbati solishtirildi va ko‘rib chiqildi. Bu maydonlarning Markaziy Farg‘ona yerlari bo‘yicha o‘sishi 28,0 ming gektarni tashkil qilib, mazkur davrda 1953-1955-yillarda ekish uchun 25,0 ming *ga* tayyor bo‘lishi kerak edi. Markaziy Farg‘onada 1953-yil 1-yanvaridan o‘zlashtirishga ega qo‘riq va bo‘z yerlarning umumiy maydoni 173.2 ming *ga* tashkil qilib, jumladan Farg‘ona oblasti bo‘yicha - 89.6 ming *ga*, Andijon oblasti bo‘yicha - 83,6 *ga* [13]. 1953-1955-yillar davomida Gulbog‘ sovxozidagi qo‘riq yerlar 1,6 ming *ga*, yangi yerlar 6,3 ming *ga*, Damko‘l yangi sug‘orish massivida esa yangi yerlar 3,5 ming *ga* tashkil qilgan. O‘zlashtirilgan yerlarda tashkil qilingan kolxozlarning bir gektar yeridan 8-10 s.gacha paxta hosili olindi [14].

1955-yildagi reja bo‘yicha qurilish tashkilotlari tomonidan amalga oshirilishi oldindan ko‘zda tutilgan ishlarning natijalariga ko‘ra, biror

bir obyekt tugallanmagan va ekspluatatsiya uchun berilmagan. Yangi yerlarni irrigatsion-meliorativ jihatidan tayyorlash 50669 *ga* maydonda o'tkazildi, jumladan, Farg'ona oblasti bo'yicha – 21092 *ga*, Andijon oblasti bo'yicha – 13862 *ga*, Namangan oblasti – 15672 *ga* ni tashkil qildi. Irrigatsion-meliorativ jihatdan 27332 *ga* yer tayyor hisoblandi, undan 17592 *ga* qo'riq yerlardir [1.V.2].

Markaziy Farg'ona yerlarini sug'orish va o'zlashtirishga o'n yil davomida, ya'ni 1953-1963-yillar uchun rejaga ko'ra 50753,3 ming rubl ajratildi, amalda 40425,8 ming rubl mablag' sarflandi. Shundan kolxozlarning bo'linmas jamg'armasidan rejada 35309,9 ming, amalda 20170,9 ming; davlat byudjetidan rejada 15444,4 ming, amalda esa 20254,9 ming rubl xarajatlandi. 1953-1960-yillarda Andijon oblasti kolxozlarining reja bo'yicha to'lov (vznos) mablag'lari 38,8 mln. rubl bo'lib, Markaziy Farg'ona yerlarini sug'orish va o'zlashtirishga amalda 26,8 mln. rubl kiritildi yoki u 69,2 %ni tashkil qildi. 1961-yilda reja bo'yicha to'lovlar 4346 ming rubl bo'lib, shu yilning 11-noyabriga kolxozlar 1825 ming rubl kiritdi yoki u 42 % ni tashkil etdi [25]. 1953-1973-yillarda Farg'ona vodiysida yangi yerlarni o'zlashtirish va sug'orishga sarflangan kapital mablag'lar evaziga paxta ekin maydoni 9,2 %ga o'sgan holda, bu ko'rsatkich hosildorlikda 24,9 %, yalpi hosilda 42,8 %ni tashkil etdi [15.V.36]. Aytish mumkinki, yuqoridagi barcha tadbirlar va sa'y-harakatlar respublikada aynan paxtachilikni rivojlantirish maqsadida amalga oshirildi.

O'zbekiston KP MQ va O'zbekiston SSR Ministrlar Sovetining 1957-yil 26-fevraldagi qaroriga muvofiq mazkur yilning 18-martida O'z SSR Qishloq xo'jaligi ministrligi "Markaziy Farg'ona yerlarini sug'orish va o'zlashtirish ishlarini kuchaytirish to'g'risida"gi buyruq chiqardi [2]. Unga asosan Markaziy Farg'ona yerlarini sug'orish va xo'jalik jihatidan o'zlashtirish rejasi 1956-1961-yillar davrida - 80,0 ming gektar qo'riq va bo'z yerlarni tashkil qilib, jumladan, u Farg'ona oblastida - 32,0 ming *ga*, Andijon oblastida - 28,0 ming *ga*, Namangan oblastida - 20,0 ming *ga* dan iborat bo'ldi. 1957-yilning 17-avgustida Andijon oblast ijroiya qo'mitasi raisi huzurida Markaziy Farg'onadagi yangi yerlarni xo'jalik o'zlashtirish va sug'orishning kompleks sxemasi texnik kengash majlisida ko'rib chiqildi. Majlisda yangi yerlarni sug'orish va o'zlashtirish sxemasi 173.2 ming *ga*,

undan Andijon oblasti bo'yicha - 36.4 ming *ga*, Namangan oblasti bo'yicha - 49.7 ming *ga*, Farg'ona oblasti bo'yicha esa - 87.1 ming *ga* miqdorni egallaganligi ta'kidlandi [10].

1958-yilning 18-martida O'zSSR Ministrlar Soveti "1958-yilning hosili uchun yangi va qo'riq (partov) yerlarni o'zlashtirish to'g'risida"gi qarorni qabul qildi. 1958-yil hosili uchun yangi va qo'riq yerlarni o'zlashtirishga tayyorlash O'zSSR Ministrlar Soveti va O'zbekiston KP MQning 1957-yil 23-sentabrdagi belgilangan qaroriga asosan 36,2 ming *ga* hajmdagi yerlar respublika oblastlari va Qoraqalpog'iston ASSRda qoniqarsiz tarzda bajarilayotganligi O'zSSR Ministrlar Soveti tomonidan qayd etildi. 1958-yil 10-martidagi holatga ko'ra faqat 25 ming *ga* irrigatsion-meliorativ tayyorlandi, reja bo'yicha 29 ming *ga* maydondan 17,2 ming *ga* maydonni planini tuzish o'tkazildi [8]. 1958-yil 21-aprelda O'zbekiston KP MQ va O'zSSR Ministrlar Soveti "Markaziy Farg'onadagi yangi va qo'riq yerlarni sug'orish va o'zlashtirish bo'yicha ishlarni kuchaytirish to'g'risida"gi qarorni qabul qildi [15.V.95]. 1959-yilning 1-yanvari holatiga ko'ra, butun Markaziy Farg'ona obyektlari ekspluatatsiyasi bo'yicha 377826,00 ming rubl kapital mablag' tayyorlandi, undan faqat 172644,64 ming rubli ekspluatatsiya uchun ajratildi [4]. Shu yil 23-yanvarda O'zbekiston KP MQ va O'zbekiston SSR Ministrlar Sovetining "1959-yilda Markaziy Farg'ona yerlarini sug'orish va o'zlashtirish bo'yicha qurilish ishi dasturini tasdiqlash haqida"gi qarorni qabul qildi. Ushbu o'rnatilgan rejaga muvofiq Markaziy Farg'ona massivdagi sug'oriladigan yerlarning o'sishi miqdori 13000 *ga*, amalda esa 10230 *ga* rejalashtirildi, shu jumladan, 1959-yildagi ekish uchun 7228 *ga* [24.V.232]. 1959-yil 3-avgustda O'zbekiston KP Markaziy Qo'mitasi va O'zbekiston SSR Ministrlar Soveti "1959-1965-yillarda Markaziy Farg'onada qo'riq va bo'z yerlarni sug'orish va o'zlashtirish to'g'risida"gi qarorni qabul qildi [9.V.48]. Ushbu qaror asosida Markaziy Farg'ona hududlarini suv bilan ta'minlashni yanada ko'paytirish va yerlarning meliorativ holatini yaxshilash borasida katta hajmdagi ishlar amalga oshirildi. "Qishloq xo'jaligi oborotiga 36 ming gektardan ortiqroq bo'z va qarovsiz yotgan tashlandiq yerlar kiritildi, 250 km dan ortiqroq avtomobil yo'llari qurildi, 22 ta kolxoz posyolkalari barpo qilindi"[16].

Shu yilning 9-noyabrida yuqoridagi qarorga muvofiq Andijon oblast qishloq xo'jaligi boshqarmasi "1959-1965-yillarda Markaziy Farg'onada qo'riq va bo'z yerlarni sug'orish va o'zlashtirish to'g'risida"gi buyruq e'lon qilib[5], Markaziy Farg'onada 1959-1965-yillar mobaynida yangi o'zlashtiriladigan 24,8 *ga* miqdoridagi yerlarni tayyorlash yuzasidan bajariladigan topshiriq rayonlar bo'yicha tasdiqlandi [17]. O'zSSR Qishloq va suv xo'jaliklari ministrliklari zimmasiga 1959-yil davomida Markaziy Farg'ona yerlarini sug'orish va o'zlashtirishning bosh sxemasini va uning alohida massivlar bo'yicha proektlarini ko'rib chiqish, loyihaviy xo'jaliklar maydonini 2,0 - 2,5 ming *ga* hajmida kengaytirish yuklatildi [9.V.52].

1960-yil 18-martda O'zSSR Suv xo'jaligi ministrligi "1960-yilda Markaziy Farg'ona yerlarini sug'orish va o'zlashtirish bo'yicha qurilish ishi dasturi to'g'risida"gi buyruq e'lon qildi [19.V.31]. Ushbu buyruqda O'zSSR Suv xo'jaligi ministrligining Markaziy Farg'ona obyektlarini kapital mablag' bilan ta'minlash rejasi o'rnatildi va "Ferganavodstroy" trestini 1960-yilda 111.151 ming rubl miqdorida mablag' bilan ta'minlash tasdiqlandi. 1960-yilning 21-martida O'z SSR Qishloq xo'jalik ministrligi "1960-yilda Markaziy Farg'ona yerlarini sug'orish va o'zlashtirish bo'yicha qurilish ishlari dasturlarini tasdiqlash to'g'risida"gi buyruq e'lon qildi [21]. Ushbu buyruqda O'zbekiston KP MQ va O'z SSR Ministrlar Sovetining 1960-yil 9-martdagi qaroriga asosan quyidagilar tasdiqlandi, jumladan, Markaziy Farg'ona yerlarini sug'orish va o'zlashtirish bo'yicha qurilish ishlari dasturiga 1960-yilda 187.156 ming rubl miqdoridagi mablag' ajratildi. 1960-yil 14-iyuldagi O'zbekiston SSR Ministrlar Sovetining "Yangi yerlarni sug'orish va o'zlashtirish bo'yicha qurilish ishlariga kolxozlarning bo'linmas fondi mablag'lari to'lovi rejasining bajarilishi to'g'risida"gi qarorida kolxozlararo sovet tomonidan qurilish ishlariga 43210 ming rubl sarflanishi kerak edi, amalda esa faqat 17874 ming rubl hajmidagi mablag' ishlatildi. "Ferganavodstroy" tresti tomonidan suv xo'jaligi qurilishiga 22400 ming rubl mablag'dan 10629 ming rubli kiritildi [15.V.28]. 1961-yil 12-mayda O'zbekiston KP MQ va O'zbekiston SSR Ministrlar Sovetining "Markaziy Farg'onada qo'riq yerlarni o'zlashtirishning borishi to'g'risida"gi qarorni

qabul qildi [23]. Ushbu qarorda O'zSSR Suv va qishloq xo'jalik ministrliklari, Andijon oblast partiya komiteti va oblast ijroiya komiteti tomonidan Markaziy Farg'ona yerlaridagi sug'orish bo'yicha barcha ishlarni 1965-yilda tugatish taklifi ma'qullandi. 1953-yildan 1961-yilga qadar 60,6 ming *ga* yerning irrigatsiya- melioratsiya jihatdan tayyorlandi, undan 1960-yilda 41, 0 ming *ga* kolxozlar va sovxozlarda ekin bilan band qilindi [6].

1961-1965-yillarda Markaziy Farg'ona yerlarining 122,2 ming *ga* maydonidagi qolgan barcha qo'riq yerlarni sug'orish undan Farg'ona oblasti bo'yicha - 67,8 ming *ga* va Andijon oblasti bo'yicha - 54,4 ming *ga* [24.V.237] yerlaridagi umumiy ishlarni yakunlash to'g'risidagi qarorga asosan Markaziy Qishloq xo'jalik o'zlashtirish ishlari 1961-1965-yillarda jami 101 ming *ga* tashkil etib, undan 60,2 ming *ga* kolxozlarga, shuningdek, 40,8 *ga* xo'jalik jihatdan o'zlashtirilgan sovxozlarga to'g'ri keldi [12].

Qisqa muddat ichida Markaziy Farg'onadagi qo'riq va bo'z yerlarni o'zlashtirish hamda Farg'ona vodiysidagi kolxozlarning imkoniyatlarini hisobga olgan holda 1961-1966-yillarda oblast tashkilotlarining quyidagi takliflari qabul qilindi. Unga ko'ra, Farg'ona oblastida mavjud 20,3 ming *ga* qo'riq yerlaridagi paxtachilik sovxozlari va yana 17,3 ming *ga* ikkita sovxoz tashkil qilinadi, Andijon oblasti bo'yicha 8,6 ming *ga* mavjud sovxozlar va 20,6 ming *ga* sovxozlar tashkil qilinadi [18].

1961-yilning 1-iyuliga qadar Markaziy Farg'ona yerlarini sug'orish va o'zlashtirish bo'yicha Kolxozlararo Sovet Farg'ona hamda Andijon oblastlarida ish olib bordi. 1960-yilda Kolxozlararo Sovet 7710 *ga* yerlarning irrigatsiya-melioratsiya tayyorgarligi masalasi muhokama qilindi. Undan 2240 *ga* Andijon oblastiga, 5470 *ga* Farg'ona oblastiga to'g'ri keldi. 1961-yildagi hisobotda faqat Farg'ona oblasti bo'yicha 6333 *ga* yerlar irrigatsion-meliorativ jihatdan tayyorlanganligi ko'rsatilgan [19.V.21]. Undan 5030 *ga* qo'riq yerlarni dastlabki tayyorlash uchun, 1303 *ga* esa ilgari tayyorlangan yerlardagi takroriy ishlar uchun ajratildi. SSSR Ministrlar Sovetining 1962-yil 2-sentabrdagi qarorida O'zSSRning Farg'ona va Andijon oblastlaridagi ya'ni aynan Markaziy Farg'ona yerlaridagi olib borilayotgan o'zlashtirish va sug'orish ishlari ko'zda tutildi [20].

1964-yilgacha Markaziy Farg'onaning yangi sug'oriladigan massivlarida 2000 km dan uzunroq

turli kanallar, 2000 km dan ortiqroq yer osti kanal-quvur va kollektorlar, 7000 tadan ko'p gidrotexnik inshootlar qurildi [11. B.48]. O'zbekiston KP MQning 1964-yil 21-sentabrda "1965-yilda yangi va bo'z yerlarni ekishga tayyorlash to'g'risida"gi qaroriga asosan Farg'ona oblast qishloq ijroiya qo'mitasi tomonidan 1965-yilda oblastdagi yangi yerlarni ekish davridagi o'sib borishi - 6093 ga, undan 984 ga 1964-yilda qishloq xo'jaligi oborotidagi mablag'lardan tushgan, 3958 ga Markaziy Farg'onada ekishga qadar tayyorlangan va yangi tayyorlash ishlari - 1151 ga hajmida bajarildi [24.V.67].

Sobiq SSSR Ministrlar Sovetining 1963-yil 15-martdagi qaroriga asosan Andijon suv ombori barpo etildi. U sobiq Ittifoqning markaziy davlat byudjeti hisobidan amalga oshirildi. 1969-yilda (o'sha yil narxida) mazkur inshootning umumiy narxi 332,5 mln. rublni tashkil qilib, amalda 297,0 mln. rubl miqdoridagi mablag' o'zlashtirildi [26]. Farg'ona viloyatida 15 yil (1966-1980-yillar) mobaynida ko'plab sug'orish ishlari uddalandi. Jumladan, "Markaziy Farg'onaning 42,2 ming ga dan ziyod yeri o'zlashtirildi. Ekin maydonlari qariyb 300 ming ga ga yetdi. Shu davr ichida Karkidon, Qo'rg'ontepa suv omborlari qurildi"[27].

Xulosa. Xullas, 1950-1991-yillarda Markaziy Farg'ona yerlarida ham irrigatsiya-melioratsiya ishlarining yuqori darajada taraqqiy ettirilishi, shuningdek, qishloq xo'jaligi, xususan, paxtachilik sohasini rivojlantirilishi ijobiy tomonlari bilan birga ayrim salbiy oqibatlarni ham keltirib chiqardi. Bu yerdagi o'zlashtirish va sug'orish ishlari katta hajmda amalga oshirildi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Andijon viloyat davlat arxivi (AVDA), 608-fond, 1-ro'yxat, 932- yig'majild.
2. AVDA, 619- fond, 1-ro'yxat, 113- yig'majild, 107-varaq.
3. AVDA, 608- fond, 1-ro'yxat, 955- yig'majild, 12-varaq.
4. AVDA, 608- fond, 1-ro'yxat, 1177- yig'majild, 43-varaq.
5. AVDA, 619- fond, 1-ro'yxat, 140- yig'majild, 203-varaq.
6. AVDA, 608- fond, 1-ro'yxat, 1451- yig'majild, 16-varaq.

7. Namangan viloyat davlat arxivi (NVDA), 275-fond, 1-ro'yxat, 1341- yig'majild.
8. NVDA, 317-fond, 1-ro'yxat, 1330-yig'majild, 9-varaq.
9. NVDA, 317-fond, 1-ro'yxat, 1421-yig'majild, 48-varaq.
10. Насритдинов К.М. Ўзбекистонда ирригация-мелиорация курилишининг ривожланиши ва унинг ижтимоий-иқтисодий оқибатлари (1981-1990 йиллар): Тарих фан.номз. ... дис.- Андижон, 1994.-147 б.
11. Очиллов Н. Ўзбекистонда ирригация-мелиорация ишлари (1946-1964).-Тошкент: Фан, 1991. -104 б.
12. Farg'ona viloyat davlat arxivi (FVDA), 1151-fond, 1-ro'yxat, 14- yig'majild, 1-varaq.
13. FVDA, 1151- fond, 1-ro'yxat, 80-yig'majild, 6-varaq.
14. FVDA, 1151- fond, 1-ro'yxat, 87- yig'majild, 57-varaq
15. FVDA, 1151- fond, 1-ro'yxat, 13- yig'majild.
16. FVDA, 1151- fond, 1-ro'yxat, 59- yig'majild.
17. FVDA, 1151- fond, 1-ro'yxat, 47- yig'majild, 3-varaq.
18. FVDA, 1151- fond, 1-ro'yxat, 91- yig'majild.
19. FVDA, 1151- fond, 1-ro'yxat, 98- yig'majild, 15-varaq.
20. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. 2020 йил 24 январь. www.prezident.uz.
21. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi arxivi Andijon viloyat bo'limi (O'zR PAA AVB), 155- fond, 1-ro'yxat, 201-yig'majild, 5-varaq.
22. O'zbekiston Milliy arxivi, R.2483- fond, 1-ro'yxat, 1382-yig'majild, 285-varaq.
23. O'zbekiston Milliy arxivi, 2483- fond, 1-ro'yxat, 1595-yig'majild.
24. O'zbekiston Milliy arxivi, R.90- fond, 10-ro'yxat, 303-yig'majild, 124-varaq.
25. O'zR PAA AVB, 155- fond, 2-ro'yxat, 190-yig'majild, 3-varaq.
26. O'zR PAA AVB, 155- fond, 2-ro'yxat, 183-yig'majild, 88-varaq.
27. Гофуров А. Ирригация ва мелиорацияни ривожлантиришнинг иқтисодий проблемалари. - Тошкент: Ўзбекистон, 1974.-126 б.